

Summary

Boyko Olga. The influence of modern social and cultural trends in the field of entertainment.

The article deals with the problems of modern leisure, which in contrast to the traditional one is transforming and acquiring new features. Attention is paid to the emergence of new trends in the socio cultural sphere, according to which modern entertainment is realized. These trends analysis is based on the achievements of modern Western scholars. The paper shows that globalization processes influence modern entertainment and, thus, has more influence on the lives of the individuals. Attention is paid to the leisure time increase in relation to the labor one, which in turn has both positive and negative consequences. Attention is paid to the process of human existence forms transformation – the game, carnival, celebration, etc. in new forms and entertainment practices according to consumer society – aesthetic, carnivalization, gambling, festyvalization etc.

Keywords: *entertainment, leisure culture, aesthetic, consumer society.*

УДК 16(076.5)

Інна КНИШ

**СТАНОВЛЕННЯ
СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ДИСКУРСУ:
ХОЛІСТИЧНИЙ, ТОТАЛІТАРНИЙ
ТА СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД**

В статті розглядається становлення сучасного освітнього дискурсу стосовно екологізації освіти та виховання. При аналізі холистичного, тоталогічного та синергетичного підходів щодо концепції розвитку постнекласичної системи освіти автор дійшов висновку взаємодоповнюваності цих підходів та можливості їх комплексного використання в сучасній системі освіти та вихованні.

Ключові слова: *освіта, екологічна освіта та виховання, тоталогія, холізм, синергетика.*

Постановка проблеми. Актуальність даного дослідження полягає в тому, що, на нашу думку, осмислення й розуміння причин і можливих шляхів вирішення екологічних проблем неможливе без всебічного аналізу становлення та розвитку як природознавства, так і світоглядного елемента у системі Людина – Природа, у самій потребі модернізації екологічної освіти. Тобто, екологічна проблема, безумовно, є світоглядною, і її вирішення пов'язано, насамперед, з освітнім аспектом. Актуальність світоглядного дискурсу зумовлена, у першу чергу, тим, що даний процес має сприяти становленню нового світогляду і нового мислення, яке б зняло протиріччя між духовним і матеріальним (у даному випадку технологічним) факторами.

Аналіз актуальних досліджень. В питанні формування постнекласичної освіти заслуговують на увагу підходи, запропоновані А. Кочергіним, С. Клепко та І. Цехмістро. Вони з холістичної позиції визначають цілісність соціально-історичного процесу і роль екологічних знань в осмисленні минулого й майбутнього стану системи та людського суспільства. В. Кізіма, В. Кіпень та ін. З тоталогічної позиції розглядають зміни, які відбуваються в постнекласичній освіті. На засадах синергетичної парадигми здійснюють філософсько-освітнянські дослідження В. Буданов, Л. Горбунова, І. Предборська та ін.

Мета дослідження полягає у:

- виявленні механізмів становлення екологічного знання в сучасному освітньому дискурсі;
- розробці теоретичної моделі екологічної освіти та екологічного виховання, що сприяли б становленню цілісного бачення світу;
- аналізі впливу холістичного, тоталогічного та синергетичного підходів у сучасній філософії на становлення концепції екологічної освіти та екологічного виховання.

Виклад основного матеріалу. Філософія екологічної освіти й екологічного виховання досить розгалужена та багатовекторна галузь знань. Вона включає в себе такі напрямки досліджень: вивчення онтологічних, гносеологічних, аксіологічних та праксеологічних аспектів екологічної освіти та виховання, розширення меж самовиховання; дослідження концептуальних засад розвитку безперервної професійної екологічної освіти з метою виявлення її чинників і оптимізації підготовки фахівців; визначення принципів філософського осмислення духовної ситуації в період актуалізації глобальних трансформацій суспільства; дослідження проблеми сутності екологічної освіти й екологічного виховання у ХХІ ст. з позиції цілісного світобачення; вивчення інтеграційних тенденцій в освіті, проблеми методології міждисциплінарних зв'язків у науці й освіті; визначення теоретико-методологічних засад становлення навчально-виховного процесу в сучасному освітньому закладі; дослідження гендерних аспектів освіти; вивчення антропологічного та соціокультурного виміру сучасної екологічної освіти; вивчення історії філософії екологічної освіти та її сучасних напрямків; філософське осмислення сутності сучасної державної політики щодо вітчизняної екологічної освіти й екологічного виховання і визначення шляхів їх оптимізації.

Як зазначає А. Кочергін, складність екологічної освіти полягає в тому, що необхідно змінити старі, ненаукові, стихійно сформовані уявлення про взаємодію суспільства і природи, які склалися у свідомості людей як на рівні теоретичного, так і на рівні повсякденного мислення.

Специфікою екологічної освіти є те, що вона має бути заснована на принципі “випереджального відображення”, діяльність з перетворення природи повинна здійснюватися з усвідомленням і оцінкою наслідків діяльності, екологічна складова світогляду повинна включати свободу людини і дозволяти спрямовувати мислення людей на передбачення можливих змін в майбутньому. Тобто треба зробити людину суб’єктом усвідомленого управління функціонуванням системи “суспільство – природа” [6, с. 260].

С. Клепко вказує на те, що огляд західної філософії освіти і розмаїття її напрямків оприлюднює по суті незначний “сухий залишок”. Розвиток філософії освіти – гарантоване продовження розвитку освітньої думки і педагогічної апрактики. Оцінюючи стан філософії освіти в Україні, вона починає з проблеми реідеологізації освіти і поступово переходить до аналізу культурних наслідків так званого “педагогічного холізму”, розуміючи під ним втечу від реальних питань фрагментарності світу. Недоліком філософії освіти С. Клепко вважає уникання болючих тем у культурі. Прості декларації цілісності тут нездатні допомогти. Автор робить висновок про те, що сучасний стан освіти є постметафізичним і перорієнтація на постнекласичний розвиток освіти ще не відбулася [5, с. 210].

І. Цехмістро виокремлює вертикальну і горизонтальну складову духовності людини. Вертикальна має на меті об’єднати людину і світ, людину і суспільство і перетворити буття людини у світі з царства абсурду, в якому вона зараз перебуває, у царство благодатної і духовно освіченої ойкумени. Звідси – актуальне сьогодні звернення до загальнолюдської ідеї, до людини як вищої цінності. Примат загальнолюдських цінностей над класовими і національними, утвердження толерантності стосовно багатьох соціальних, національних або релігійних ідей – приваблива перспектива духовного розвитку суспільства. Горизонтальна передбачає ставлення людини до людини на основі нового духовного фундаменту. Шляхом до цього має стати переосмислення концепції людини, перетворення її із сторонньої у бутті в центральний пункт буття. Для цього треба відійти від антропоцентризму і прийняти ментальні основи буття й ідеальних структур свідомості. Ця укоріненість людини у бутті, у споконвічній духовній основі буття перевтілює людину із випадкової та сторонньої у необхідну і суттєву, а тим самим – фундує загальнолюдське у структуру духовності створеної нею культури. Лише йдучи таким шляхом, можна сподіватися прийти до нової концепції духовності людини і її культури, яка відповідає вимогам сьогодення [8, с. 40–45].

Таким чином, з холістичної точки зору, екологічна освіта має бути заснована на принципі “випереджального відображення”. Виникає

потреба зробити людину суб'єктом усвідомленого управління функціонуванням системи “суспільство–природа”. Недоліком “педагогічного холізму” є втеча від реальних питань фрагментарності світу й уникнення болючих тем у культурі. Холізм наполягає на перевтіленні людини з випадкового і стороннього спостерігача у необхідного і суттєвого активного діяча, що є головним моментом у постнекласичний період розвитку освіти.

Крім холістичних ідей С. Клепко, А. Кочергіна й І. Цехмістро щодо принципів і методів екологічної освіти є погляди В. Кізіми, В. Кіпеня та ін., які займаються розробками у галузі тоталогії. В. Кізіма вивчає теоретичні підходи щодо визначення періодів розвитку самої освіти. Розглянемо його погляди більш детально.

Відзначаючи кризовий стан сучасної освіти, що веде до розмивання самого поняття “освіта”, В. Кізіма вказує на необхідність філософського осмислення субстанції освіти і вважає, що перспективною базою для цього може стати саме постнекласична методологія освіти, особливо одна з її частин – “амерологічна педагогіка”. Саме поняття “амер” в тоталогії виражає рухливий невизначений стан життєвої ситуації, коли змінюються так звані парсикогенерологічні відносини (відносини між частковим (парсичним) в ситуації і стійким, головним (генерологічним). Перехід людини з одного відношення в інше, зміна ситуацій, стан вибору, своєрідна потенційна багатозначність й актуальна маргінальність, хитання у становищі “вже не ніщо, але поки і не щось” – характеристики амера. Згідно із запропонованою концепцією, той, хто навчається, завжди знаходиться в америчному стані. Саме тоді освіта має бути спрямована на те, щоб навчити людину правильно орієнтуватись у цій граничній, екстремальній, нестабільній ситуації. На провідне місце має вийти гармонізація відносин людини і світу, а також втілення єдності окремих подій і актів людського життя і розуміння мети й цілісності всієї людської діяльності. Основними технологічними настановами сизигійної раціональності (і америчної освіти) мають стати такі принципи:

- універсального зв'язку зі світом – розуміння людини як людино-вітньої тотальності;
- перспективності – бачення особливості місця знаходження у світі;
- актуалізації – виокремлення головних зв'язків;
- невідповідного характеру розподілу випадковостей – вміння бачити метапричинні порядки за випадковим;
- суб'єктивного синтетичного (інтегрального) відчуття – розкриття значення суб'єктивних відчуттів у раціональній діяльності;
- використання критичних точок зору – знання так званих точок диверсизації, важливих для переходу амера в новий стан.

Наведені вище принципи характеризують онтику сизигійної (сизигія – процес постійного взаємного увідповіднення цілого і частин, який відбувається навіть при заміні частин і змісту цілого в ході розгортання і метаморфічних перетворень цілого)раціональності, а її своєрідна онтологія реалізується через смислові імперативи, які спрямовують людину на придбання людиносвітньої повноти, одночасно вказуючи на характер цієї повноти як ідеалу подолання відчуження [3, с. 336].

Таким чином, смислом постнекласичної методологічної концепції освіти в тоталогічному варіанті стає положення про те, “...що вплив людини на світ та детермінація людини світом – не незалежні паралельно існуючі процеси. Вони утворюють цілісність – єдність (тотальність)..., яка розгортається в самій собі, але зберігає себе” [3, с. 312]. Сучасний стан освіти ніби проявляє загальнометодологічну постнекласичну тенденцію, яка веде до розуміння ідеї суб’єктно-об’єктної цілісності. Людина і світ не існують відокремлено один від одного, і ця нероздільна цілісність стає центром не тільки загальнотеоретичного осмислення новітнього швидкоплинного людського світу і постійно змінюваного життя. Освіта не має лише стихійний, екстенсивний характер. Кількісному збагачення знаннями учнів варто пропонувати світоглядно-методологічні орієнтири. І тут свою роль може відіграти тоталогія як прояв постнекласичної тенденції в розумінні реальності. У ній саморозвиток людини розглядається як такий, що має місце лише тоді, коли він є складовою *взаєморозвитку* із зовнішніми змінами, а суб’єкт-об’єктна тотальність, попри зміни, зберігає свою єдність.

Тому, щоб розв’язати проблеми сучасної освіти, як зазначає В. Кізіма, треба:

- 1) не пристосовуватися до хаосу і безладдя, які не в змозі стримати культурно-історичний процес, а певною мірою оволодівати механізмами сизигійної регуляції відносин людини, держави, суспільства, природи тощо і цільового керування пов’язаними з ними суспільними трансформаціями. Метою сучасної освіти має бути творчість, але не як самоціль і не за будь-яку ціну, а як синергія. Саморозвиток людини має сенс лише тоді, коли він одночасно є умовою подальшого взаєморозвитку людини і суспільства. Все це стосується і екологізації освіти та виховання через регуляцію відносин між людиною, суспільством та природою для цільового керування пов’язаними з ними суспільними трансформаціями;
- 2) новим має бути погляд на людину, в постнекласичній методології вже не ізольовану від реальності, яка впливає на об’єкти, що відокремлені від неї, і на середовище, що визначає буття людини як пасивної своєї частки, а в їх єдності та сукупності, нерозривності і взаємо-

пов'язаності, хоча вони і різні. Тому пропонується вести мову не про людиновимірну, а про людиноосвітню цілісність, що поступово виявляє свої потенції. Незвичність цієї цілісності полягає в її постійному оновленні, в тому, що, розгортаючись у собі, вона у своїх перетвореннях залишається ідентичною собі;

- 3) у постнекласичній дійсності на перше місце виходять зв'язки між частинами і цілим, сизигійні механізми – поряд з причинними. За цих умов традиційне наукове пізнання з його методами і побудована на ньому освіта стають недостатніми. Тому виникає потреба в оволодінні сизигійними знаннями [3].

Тобто ми бачимо, що сизигія близька до синергетичної концепції, яку ми розглянемо далі.

У руслі даної проблематики працює і професор В. Кіпень. Він вважає, що освітнє майбутнє полягає в позбавленні від певних вад класичної раціоцентристської моделі освіти з її стійкою орієнтацією на природничу сукупність наук. На противагу їй, постмодерністська парадигма освіти вказує на відносність і нестабільність наукових досягнень, надає пріоритет гуманітарним дисциплінам, розвитку нелінійного мислення, розвитку індивідуальності, звільненню людини в широкому розумінні. Для досягнення головної освітньої мети – розвитку індивідуальності – значну роль можуть відіграти фундаментальні феноменологічні поняття – інтенціональності, інтерсуб'єктивності, життєвого світу. В. Кіпень зазначає, що вітчизняна освіта, частково позбувшись класичних інтенцій, не має втрачати попередні здобутки. Освіта має надихатись не ідеалом знання для знання, а метою служіння суспільству і створення людини, яка не просто знає, а й розуміє [4].

Тоталогічна концепція зазначає, що виникає потреба у створенні “амерологічної педагогіки”, яка буде слугувати своєрідним компасом для людини і допоможе правильно зорієнтуватись у граничній, екстремальній та нестабільній ситуації завдяки гармонізації відносин між людиною та суспільством, з усвідомленням мети й цілісності людської діяльності, використовуючи інформатизацію в поєднанні з постнекласичною раціональністю. Все це буде сприяти становленню не просто людини обізнаної, а й людини розумної.

Іншими шляхами в пошуку нових стратегій розвитку сучасної філософії освіти та виховання слугують розробки в синергетиці. На засадах синергетичної парадигми здійснюють філософсько-освітнянські дослідження багато вітчизняних та зарубіжних вчених, але ми розглянемо концепції, які розробили В. Буданов, Л. Горбунова, І. Предборська та ін. Зупинимось на кожній концепції.

В. Буданов висловлює думку про те, що освіту необхідно підштовхувати до точки біфуркації. Це дозволить надати освіті можливість самостійного визначення напрямку виходу із попереднього, застарілого, незручного, мало адаптованого, хоча і стійкого атрактора та забезпечити тим самим можливість вибору нового, що має більший потенціал для задоволення і продуктивної життєдіяльності атрактора (навіть якщо процес наближення до цієї точки надає безліч неприємностей). Для цього В. Буданов пропонує ввести синергетику в освітянський процес за трьома напрямками:

1. Синергетика для освіти (synergetics for) – впровадження інтегративних курсів синергетики в середній та вищій школі. Це все передбачає підготовку і перепідготовку вчителів і викладачів, а також створення навчальної літератури. Це відбувається спіралевидним шляхом усвідомлення цілісності світу.

2. Синергетика в освіті (synergetics in) передбачає впровадження в цикли природничих і гуманітарних дисциплін матеріалів, що ілюструють принципи синергетики. Вивчаючи процеси становлення й виникнення нового в цих дисциплінах, доречно поряд із традиційними методами впроваджувати синергетичні підходи. Це дасть змогу в подальшому створити горизонтальне поле міждисциплінарного діалогу, поле цілісності науки і культури.

Синергетика освіти (synergetics of) передбачає синергетичність самого процесу освіти, становлення особистості, здобування знань. В цьому проявляється антропний принцип постнекласичного періоду розвитку синергетики в процесах діалогу й розвитку самореферентних систем [1, с. 50–51].

Все це, на нашу думку, має доповнюватися екологізацією освіти і впровадженням екологічного виховання, що створить передумови для розвитку й становлення у подальшому екологічного світогляду і формування на його основі ноосферного мислення.

У зазначеному контексті викликає інтерес осмислення завдань освіти й виховання Л. Горбуновою в багатовимірних контекстах освітнього буття. Авторка характеризує перехідну епоху як відхилення від нормального розвитку історії, а точніше, як ситуацію безчасся в історичному часі, яка втягує в себе особистість, групи, культури, суспільства і цивілізації і яку слід неодмінно якомога швидше подолати, оскільки тривале перебування в цій ситуації несе несприятливі наслідки як для самої особистості, так і для суспільства в цілому. Також у цей період відбувається розпад попередньої картини світу, яка поєднувала як різні етнічні й соціальні групи, так і психологічні типи людей. Тому розпад

універсальної картини світу призводить до кризи індивідуальної й групової ідентичності, що породжує безліч групових і субкультурних картин світу.

Л. Горбунова зупиняється на проблемі “структури переходу”, яка складається з трьох фаз: передперехідної, власне перехідної і постперехідної. За допомогою терміна “лімінальність” (liminality), введеного А. Геннепом та В. Тернером для позначення перехідного стану, що характеризується невизначеністю і хаотизацією, ритуали переходу відбувалися у три стадії: відокремлення (separation); власне перехід (limen, transfer, passage); реагрегація (reaggregation, reconstruction).

Л. Горбунова привертає увагу до осмислення тих процесів, які відбуваються в українському суспільстві: розпад традиційних цінностей та інститутів, коли старе втрачається, а нове ще не з’явилося; на поверхню буття виступає потенційна реальність у всьому розмаїтті її можливостей, подальших змін і сценаріїв майбутнього розвитку; аномія і невизначеність буття формують настрої непевності і страху, відчуття “реальності, яка вислизає” [2, с. 16–18]. Досить плідною для нашого дослідження виглядає ідея Л. Горбунової про роль освіти у формуванні синергетичного мислення як посибілістського. Таким чином, Л. Горбунова, аналізуючи розробки в синергетиці й освіті пропонує можливі шляхи виходу з кризи.

Цінність синергетичного підходу, для розвитку сучасної освіти на думку І. Предборської, полягає в тому, що синергетика пропонує модель саморозвитку людини у світі, який швидко змінюється й саморозвивається, що, у свою чергу, актуалізує найважливішу світоглядну проблему – пошук людиною свого місця в світі. Таким чином, як зазначає І. Предборська, антропологічна концепція синергетики характеризується:

- гомоінтентністю, тобто орієнтацією у вихованні на індивідуальну природу людини, на відміну від соціоінтентності, яка орієнтується передусім на постійно зростаючі потреби суспільства;
- креативністю, тобто поглядом на особистість як на суб’єкта, архетипом діяльності якого є творчість, що ґрунтується на ідеї залучення кожної людини до активного процесу відкриттів;
- становленням цілісного бачення світу, яке має реалізуватися через постійне відчуття особистісної співпричетності і відповідальності, імовірнісне сприйняття й діалогічність процесів пізнання.

Отже, створення цілісного бачення світу має реалізуватися через екологізацію освіти й виховання, що буде слугувати надійним фундаментом для становлення екологічної свідомості та вироблення на його

основі ноосферного мислення, шляхом самоусвідомлення місця людини у світі через її самоосвіту й самовдосконалення.

I. Предборська акцентує також увагу на тому, що в сучасній системі освіти спостерігається процес штучного розриву навчання й виховання. Але зміна цивілізаційного імперативу сама по собі актуалізує проблеми виховання [7, с. 38–39]. Вона зазначає, що освіта має слугувати компасом, який буде допомагати людині в пошуку свого місця в світі, що само по собі відповідає екологічному спрямуванню сучасної освіти.

Підсумовуючи сказане вище, можна зробити висновок, що синергетика дає можливість певним чином переосмислити становлення й значення самої освіти, сприяє виробленню альтернативних шляхів для подальшого розвитку системи освіти. Екологічне мислення і синергетичне мислення взаємопов'язані. Екологічне мислення розглядає не тільки взаємозв'язок у системі “організм – середовище”. Цей порядок не є довільним, він є реалізацією однією з можливостей, що існує в цьому середовищі. Синергетичне мислення показує, яким чином відбуваються процеси самоорганізації в системі “організм – середовище”.

Подальший розвиток сучасної освіти пов'язаний з подоланням закритості й набуття творчого характеру, передбачає внесення принципів коректив в організацію чинної системи освіти. Треба зазначити, що відповідна система освіти передбачає:

- 1) відкритість системи освіти майбутнього;
- 2) розвиток і впровадження в процес освіти синергетичних уявлень про відкритість світу, цілісність та взаємозв'язок людини, природи і суспільства;
- 3) запровадження нових методів і методик, таких, як самоосвіта, нелінійний діалог, спонукальна освіта, екологізація освіти;
- 4) перехід до спільних дій викладача та учня в нових нетривіальних ситуаціях відкритого, мінливого, необерненого світу.

Таким чином, синергетична парадигма, впроваджена в систему освіти, здатна забезпечити нову методологію розуміння конструктивних принципів екологізації освіти. Синергетика не тільки розширить кругозір фахівця, а й спонукатиме його по-новому побачити зміст і сутність заняття, якому він віддає свій творчий потенціал. Синергетика як нова методологія здатна виявити ставлення людини до світу, здатна наповнити новим змістом світосприйняття і самооцінки вже сформовану систему освіти.

Отже, ми проаналізували різноманітні концепції розвитку освіти. В постнекласичному періоді розвитку освіти можна, на нашу думку, виокремити три підходи щодо розвитку постнекласичної освіти й виховання.

1. Холістичний підхід показує цілісність розвитку соціально-історичного процесу та визначає провідну роль екологічного знання для збереження суспільства.

2. Тоталогічний підхід зосереджує увагу на розгляді змін, які відбуваються в постнекласичній освіті.

3. Синергетичний підхід має вказати шлях виходу з екологічної кризи та допоможе у визначенні людиною свого місця у світі.

Висновки. При аналізі холістичного, тоталогічного та синергетичного підходів щодо концепції розвитку постнекласичної системи освіти ми встановили взаємодоповнюваність цих підходів та можливість комплексного їх використання в сучасній системі освіти. Вони сприяють узгодженості між етичними, гуманістичними та соціальними науками, що сприятиме найбільш повній коеволюції Людини та Природи. Саме через надання пріоритетності етичному виміру людство здатне вирішити глобальні проблеми через екологізацію освіти та виховання, використовуючи при цьому постнекласичні методологічні підходи та напрямки через полілог та діалог.

Література

1. Буданов В. Синергетичні стратегії освіти / В. Буданов // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 46–52.
2. Горбунова Л. Можлива відповідь освіти на виклик After-постмодерну / Л. Горбунова // Вища освіта України. – 2002. – № 2. – С. 13–19.
3. Кизима В. В. Человекомирная тотальность. Постнекласический манифест / В. В. Кизима // Totallogy. Постнекласичні дослідження. – К. : ЦГО НАН України. – 1995. – С. 311–340.
4. Кіпень В. П. Пріоритети і цінності освітньої системи в умовах постмодерну / В. П. Кіпень // Totallogy–XXI. Постнекласичні дослідження. – Вип. 5. – К. : ЦГО НАН України. – 2001. – С. 223–236.
5. Клепко С. Ф. Українська царина філософії освіти / С. Ф. Клепко // Практична філософія. – 2001. – № 1. – С. 197–211.
6. Кочергин А. Н. Экологическое образование и воспитание в контексте современных глобальных техногенных процессов / А. Н. Кочергин // Философия образования. – М. : Фонд “Новое тысячелетие”. – 1996. – С. 246–266.
7. Предборська І. Постнекласичні ін(тер)венції в освітньому дискурсі / І. Предборська // Вища освіта України. – 2003. – № 2. – С. 37–40.
8. Цехмистро И. З. Холистическая философия науки : учеб. пособ. / И. З. Цехмистро. – Сумы : ИТД “Университетская книга”, 2002. – 364 с.

Отримано 30.01.2013

Summary

Knysh Inna. Becoming modern educational discourse: holistic, totallogy and synergistic approach.

The article the formation of modern educational discourse about ecology and education. When analyzing holistic, totallogy and synergistic approaches to the concept of education post-non-classical author concludes complementarity of these approaches and their possible applications in modern integrated system of

education and upbringing. Holistic approach shows the integrity of the socio-historical process and to define the lead role of ecological knowledge for the preservation of society. Totallogy approach focuses on addressing the changes that occur in the system postnonclassical education. Synergistic approach should point the way out of the ecological crisis and help the person to determine their place in the world.

Keywords: *education, environmental education and awareness, totallogy, holism, synergy.*

УДК 395.6:316.3

Людмила КУЛІШЕНКО, Тетяна ЧЕЧОТА

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ ТА МЕНТАЛЬНІСТЬ УКРАЇНЦІВ

У статті розглянуто досить цікаве питання взаємозалежності таких двох понять, як мовленнєвий етикет і ментальність українського народу. Було проаналізовано історичний аспект української культури, звичаїв і як саме це вплинуло на спілкування українського народу. У мовленнєвому етикеті найпомітніше і наочно виявляється стан мовної культури, духовні вартості, етичні орієнтації суспільства. У роботі досліджено проблему спілкування сучасної молоді та специфіку її мовленнєвого етикету, що не відповідає засадам української культури та негативно впливає на взаємини молодих українців.

Ключові слова: *етикет, мовленнєвий етикет, менталітет.*

Постановка проблеми. Мовленнєві навички істотно впливають на життя людини, оскільки визначають її рівень комунікабельності, спроможності взаємодіяти з іншими членами суспільства, що є істотним у наш час. Досконале знання норм сучасної української мови, культури поведінки, етикету сприяють вільному спілкуванню та взаєморозумінню. Автор “Маленького принца”, відомий французький письменник Антуан де Сент-Екзюпері, слушно зауважував, що найбільшою розкішшю є розкіш людського спілкування. Саме від вміння спілкуватися залежить ставлення один до одного, чи зможеш завоювати повагу або взагалі зацікавити людину, тому доречно сказати, що спілкування – це справжнє мистецтво.

Спілкування починається із звертання, елементарних засад етикету. У різні історичні часи етикет змінював свої риси, норми, значущість, але завжди зберігав універсальні, загальноновизнані форми ввічливості, такту, які є естетичною потребою людського співіснування. І в сучасному суспільстві етикет не втратив свого авторитету, більш того, він набув вигляду обов’язковості і став необхідністю для кожної сучасної людини.